

I.- RAMÓN TOR: "LA COMPANYYÀ"

Heu's aquí un llibre de veritable poesia. Per tant, un llibre que segurament no atraurà els lectors catalans. Per tant, una obra que no serà estimada com cal pels crítics catalans. Per tant, en fi, un aplec de poemes que serà degustat, agraït, recordat amb honor pels veritables comprensius, i que dona al seu autor un lloc molt apart, però molt endavant, en els rengles dels nostres poetes. Es trist, però és així. No podem fer-hi res. Si la literatura catalana fós un còs orgànic i normal, "La companyia" hauria estat un èxit de selecció, i la seva aparició hauria marcat la naixença, en literatura, d'un poeta al costat d'un home. Avui, sota la pluja popularista, publicar un llibre com "La companyia" és igual que sortir de casa sense paraigües. Afortunadament, però, no totes les portes son closes, i al seu autor, mentre jo escrigui, no ha de ser-li permès, jo li asseguro, quedar-se sense eixopluc.

Qui és, en poesia, Ramón Tor? Un home que ha sofert, i ens ho diu en vers; en una paraula: un poeta. L'argument del llibre, com el de cada poema, son fragments d'una vida, fells del diari d'un esperit noble, expressats amb paraula forta, càlida, apassionada, dintre formes castigades (dic castigades; no dic perfectes; en aquest cas, la perfecció no m'ocupa d'interessar) i turmentades. Punt de partida de l'obra, raó poètica de Ramón Tor: El Dolor, així, amb majúscula, a la manera clàssica (no romàntica, com dirien alguns), un dolor d'home, un nervi arrencaat cruelment, i empujat encara palpitant i sagnant, del còs d'un poeta vivent, i llançat al públic per fer-lo riure

o per fer-lo plorar. Forma? Potser tampoc interessa parlar-ne. Domina l'hendecasil·lab, per augment de noblesa; i en ell, la rima aguda, per augment de duresa. L'ombra augusta i serena, dintre el dolor, dels més bells moments de Maragall, plana, fent un vel d'emoció, damunt tots els poemes. A estones ressona la veu i la música de Pijoan, d'Alcover, de López-Picó, de Folguera. Sempre, però, domina la tonada pròpia de Ramón Tor. I aquesta és una tonada greu, ampla, aplomada, dintre una xarxa tremolosa, fràgil, lleu, tota encesa de llàgrimes, com si fossin diamants damunt de seda morada. La poesia de Ramón Tor sembla una estela de marbre negre damunt la qual hi ha esculpida una oreneta fugitiva; i la estela va amagant-se, cada dia una mica més, dins un trenat d'eura piadosa. "La companyia" és un llibre piadós, perquè es un llibre amorós: amor d'espòs, de pare, de fill, de germà. Per això, per tot això, per totes aquestes coses, les quals, avui, com ahir, com demà, com sempre, son poesia, i veritable poesia, mentre siguin expressades amb paraula viva i bella, "La companyia"—oh paradoxa!—no plaurà segurament al nostre públic. Però què sab el nostre públic d'aquestes coses i quina culpa té el nostre públic de no saber-ne, si la majoria dels poetes qui tenen el deure moral i material d'encarrilar-lo sembla que trobin gaudi en llançar-lo fora de camí? Sóm, doncs, una vegada més, davant la eterna qüestió literària: allò que és art, no plau al públic; allò que plau al públic, no li serà sempre donat per aquells qui, per damunt el públic, estimen l'art.

"La companyia" és un llibre sofert, pensat i escrit a mitja veu. Així cal, també, llegir-lo, comprendre'l i estimar-lo. Pregant al seu autor, després de fer-ho, que no trenqui la vena vital que uneix el poeta i l'home. La mà que ha escrit les estrofes rotundes i trepidants de "La casa" pot escriure sense por i sense prevencions tot el que pensi i tot el que sufreixi...

...

"La companyia" va precedida, com a pròleg, d'una lletra a l'autor escrita per J. Farrà i Mayoral. Jo anomeno molt poc aquest home, però l'escolto, l'admiro i el respecto molt. Si Carles Riba és el nostre Crític, Farrà i Mayoral és el nostre Vicè-Crític. En Riba és més "acadèmia", però En Farrà i Mayoral és més "biblioteca"; i tots dos, humanistes i humans... Per quina raó, jo demano, els dos crítics màxims de Catalunya no poden exercir la crítica en cap tribuna quotidiana? Tenim dos diaris i tenim dos crítics. Què esperem, doncs, tots plegats, per a que En Farrà i Mayoral i En Carles Riba fassin la crítica literària a "La Veu de Catalunya" i a "La Publicitat"? Caldrà resignar-nos tota la vida a suportar la incomprensió i la insuficiència, tolerada però no acceptada, dels comentaristes qui, conscient o inconscientment, però sempre amb el beneplàcit de la direcció d'ambdós diaris, en lloc de donar llum donen fum intel·lectual? Francament, no esperem la resposta. Comprehem que seria inútil...

J. Farrà i Mayoral, quan exerceix de crític, pot o no pot acceptar el punt de mira dels autors. A mi, això, no m'interesa del tot. Jo, a un crític, quan fa crítica, només li demano una cosa: que sigui honorat, que senti i que compregui. I després que escrigui allò que vulgui. Que estimi, i que fassi el que vulgui. Mai, en cap article, en cap assaig, en cap estudi d'En Farrà i Mayoral trobaré en manca aquest amor per l'obra, per l'autor, per tot quant sigui bell i bon, en aquella i en aquest.

Noblesa en el fons i bellesa en la forma: heu's aquí les dues qualitats essencials de la crítica d'En Farrà i Mayoral. I després, aquella gran alçada cordial dels seus escrits, aquell gran desig de fer-se estimar, mentre exerceix de crític, per aquells que ell té el deure d'estimar, i estima, pel sol fet de criticar-los. I encara, uns lligams de delicadesa que després de feta la crítica sembla que us digui:—Perdonèu si en quelcòm us he ferit; ha estat sense voler, si acàs...—Sense parlar, però, d'haver creat coses belles en fer la crítica, ni esperar-ne les merècs.

Perquè, doncs, no es parla gaire d'En Farrà i Mayoral, en la nostra literatura? Per la mateixa raó que no s'haurà parlat gaire de "La companyia" d'En Ramon Tor, que ell ha prologat amb una lletra que és un dels articles crítics mes bells entre tots els que ha escrit. Perquè entre pactar amb el públic i deixar d'escriure bé, o fer que el públic pacti amb ell i seguir escrivint bé, prefereix, com nosaltres, això darrer. La paga, ja no cal dir-ho, que bé prou que ho veïem, és l'oblid o la indiferència. De la gent d'avui, és clar. Però no de la de demà. Que, qui treballa bé, un any o altre, un segle o altre, troba la paga. I encara que tot mori i tot es perdi. Les hores de treball a honor i glòria de l'Esperit són l'avant-cambra de l'eternitat. Si aquesta existeix, els homes que escrivim ja en tenim un tast anticipat. Si no existeix, ja la fem existir nosaltres. I això ningú ens ho podrà prendre mai.

Cercava, feia temps, la manera d'atreure a la corrent dels meus articles el nom de J. Farrà i Mayoral. El pròleg a "La companyia" m'ha fornit la avinentesa i m'ha lliurat d'esperar la pròxima publicació dels seus "Diàlegs crítics". Ha estat una joia per mi. I ell sabrà excusar-la, tota vegada que també és una joia d'ell. Car la meua ploma va aprendre de moure's, amb infinita feixuguesa, seguint el rastre alat de la ploma seva.

A. ESCLASANS

2.-

3.- MANUEL HUMBERT Nat a Barcelona, l'any 1890

Contemporani d'una civilització mal vista, l'Humbert enfonsa l'arrel de la seva naturalesa artística al cor de les èpoques més primitives, que per la força que porta l'arrel també les podríem qualificar de mal vistes ni somniades, i per a nodrir aquesta arrel furga en tots els procediments artístics d'última hora que tendeixen, com és sabut, a extreure la quinta essència de l'essència de la Bellesa.

(Francesc Pajols, «Reculls d'articles» publicacions de «La Revista»)

Però, fassi el que fassi, en Manuel Humbert és un artista cimbat que tal com és avui, ens compren i ens entusiasma

(Apa, al n.º 15 de «Revista Nova»)

L'Humbert és un dels nostres artistes més fins, per no dir el més fi; donant a aquest mot un sentit d'agudesia. I otser el gènere de l'Humbert és més epigramàtic que profund: és fet de gràcia malaltissa. És un cas de sensibilitat hipertrofiada: un cas, en el fons, de desequilibri diví.

(Rafel Benet, «La Veu de Catalunya»)

EXCELSIOR!

Deixa'l anar per sempre
 el verdum femella "del que és teu" que apreses
 i dorm al ras amb la mà oberta.

Rès no era teu ni meu,
 rès no tenim, sinó Déu a la mà
 i l'amor de germà.

Ah, quina dolça cosa
 si en tornar-se unes llàgrimes la rosa
 o l'espina del somni (dormissis d'un o d'altre costat)
 també haguessis plorat sobre la mà abans closa
 o que la nit hi hagués finat!

Que a la carn esponjada d'estrelles foses
 et sentissis el tust del descencís
 i que tes mans qui encara somniessin composes
 no fossin més geloses del son qui s'hi esmunyís.

I que ja no oprimissis com un cor la penyora:
 (el teu cor egoïsta) deixa el verdum femella
 al vol dels balcons lliures i del palmell qui enyora
 un ocell o una rosa o una estrella.

Sebastià SANCHEZ-JUAN